

ЛЕСЯ АЛЕКСІЄВЕЦЬ

докторка історичних наук, професорка,
професорка кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства,
Тернопільський національний педагогічний університет ім. В.Гнатюка
(Тернопіль, Україна), lmalex@tnpu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0030-3314>

МИКОЛА АЛЕКСІЄВЕЦЬ

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства,
Тернопільський національний педагогічний університет ім. В.Гнатюка
(Тернопіль, Україна), malexijevets@tnpu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6128-0438>

ТРАНСФОРМАЦІЯ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА НАТО В 1991–2019 рр.: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. *Мета дослідження* – вивчення трансформаційних процесів відносин України та Організації Північноатлантичного договору, тенденцій складного переходу від співпраці до стратегічного партнерства, динаміки основних параметрів взаємодії й перспектив у контексті новітнього світоустрою. **Методологію праці** становить комплекс наукових принципів, загальнонаукових і спеціально-історичних методів, а також міждисциплінарний та комплексний підходи до історичного дискурсу українсько-натовських відносин на основі цілісного використання джерел з означеної проблеми. **Наукова новизна.** Уперше в українській історіографії порушено та предметно висвітлено історично-політичний дискурс відносин Україна – НАТО в 1991–2019 рр. як компонент загальноісторичного процесу євроатлантичної інтеграції й запропоновано авторську періодизацію їх становлення у сучасних умовах, визначено проблеми та перспективи. **Висновки.** Доведено, що сучасні відносини України з НАТО, спираючись на ухвалені інституційно-правові засади, пройшли нелегкий та суперечливий шлях модернізації висхідною траєкторією в рамках програми «Партнерство заради миру», Ради Північноатлантичного співробітництва і Ради євроатлантичного партнерства та вийшли на якісно новий рівень після підписання Хартії про особливе партнерство між Україною й НАТО, інших форумів співпраці, у форматі яких нагромаджено значний досвід трансформації відносин до узаконення євроатлантичного курсу в Конституції України. Особливе партнерство України та НАТО є надавальною складовою нової архітектури загальноєвропейської безпеки, відіграє значну роль у посиленні обороноздатності нашої країни, реформуванні безпеки й оборони за стандартами альянсу, здійсненні демократичних реформ, довело свою життєздатність, об'єктивну обґрунтованість та історичну перспективу, сформувалося в багатоаспектний комплекс практичного співробітництва заради миру й безпеки на Євроатлантичному просторі.

Ключові слова: Україна, Організація Північноатлантичного договору, трансформація, відносини, історичний дискурс, євроатлантична інтеграція.

Із перших років незалежності Україна розпочала активно розбудовувати свої відносини з європейськими та євроатлантичними структурами. У сфері зовнішньополітичної діяльності пріоритетним національним інтересом стало формування стабільних відносин, співпраці й партнерства з Організацією Північноатлантичного договору, що залишається найпотужнішою світовою системою колективної оборони як основи збереження миру й гарантування безпеки та стабільності.

В українській історичній науці інтерес до вивчення різноманітних аспектів діяльності НАТО, зокрема відносин з Україною, виправданий і закономірний. Літературу з проблеми умовно можна поділити на дві групи: загальні та спеціальні праці в контексті їх розгляду за проблемно-хронологічним принципом. До першої зараховано студії, що стосуються означених проблем зовнішньої політики нашої країни та міжнародних відносин у нових геополітичних умовах. Виокремимо праці таких вітчизняних фахівців, як О.Івченко¹, А.Гальчинський², І.Тодоров³, С.Віднянський⁴, Л.Чекаленко⁵, А.Мартинів⁶, Л.Алексієвець і С.Прийдун⁷, М.Алексієвець та Я.Секо⁸. Серед узагальнюючих досліджень із вивчення еволюції зовнішньої політики України в контексті євроатлантичної інтеграції вирізняються студії В.Горбуліна⁹, А.Зленка¹⁰, О.Сивака¹¹, Л.Гайдукова¹², О.Ковальнової¹³, Ю.Щербака¹⁴, Ю.Макара¹⁵, С.Жильцова¹⁶ та ін. Визначальною ознакою згаданих авторів було намагання об'єктивно підійти до висвітлення зовнішньої

¹ Івченко О. Україна в системі міжнародних відносин: Історична ретроспектива та сучасний стан. – К., 1997. – 688 с.

² Гальчинський А. Україна на перехресті геополітичних інтересів. – К., 2002. – 180 с.

³ Тодоров І. Україна на шляху до європейської та євроатлантичної спільноти. – Донецьк, 2006. – 268 с.

⁴ Віднянський С. Незалежна Україна: двадцять років між Європою та Євразією // Україна – Європа – Світ: Міжнар. зб. наук. праць: Серія «Історія, міжнародні відносини». – Вип.6/7. – Тернопіль, 2011. – С.24–38.

⁵ Чекаленко Л. Зовнішня політика України. – К., 2011. – 290 с.

⁶ Мартинів А. Відносини Євросоюзу і НАТО: історичні уроки // Україна – Європа – Світ. – Вип.17. – Тернопіль, 2015. – С.191–201.

⁷ Алексієвець Л., Прийдун С. Україна в системі міжнародних відносин: деякі особливості і проблеми (1991–2011) // Там само. – Вип.10. – Тернопіль, 2012. – С.179–183.

⁸ Алексієвець М., Секо Я. Зовнішня політика України: від багатовекторності до безальтернативності // Там само. – Вип.17. – С.34–49.

⁹ Горбулін В. Національна безпека України та міжнародна безпека // Політична думка. – 1997. – №1. – С.76–88.

¹⁰ Зленко В. Зовнішня політика України: від романтизму до прагматизму: Виступи. Промови. Інтерв'ю. Статті. – К., 2001. – 370 с.

¹¹ Сивак О.В. Формування та здійснення зовнішньої політики України (1990–1999 рр.): Дис. ... канд. політ. наук. – К., 2000. – 208 с.

¹² Гайдуков Л. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980–2000 рр.). – К., 2001. – 622 с.

¹³ Ковальова О. Стратегії євроінтеграції: як реалізувати європейський вибір України. – К., 2003. – 340 с.

¹⁴ Щербак Ю. Україна: виклик і вибір: Перспективи України в глобалізованому світі XXI ст. – К., 2003. – 578 с.

¹⁵ Макара Ю.І. Зовнішня політика України: наміри та реалії // Україна – Європа – Світ. – Вип.1. – Тернопіль, 2008. – С.189–198.

¹⁶ Жильцов С.С. Эволюция внешней политики Украины: современный этап (1991–2013 гг.) // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – Вип.20(2). – К., 2013. – С.13–23.

політики України в контексті створення новітньої системи міжнародних відносин, неупереджено обґрунтувати інтеграцію нашої держави в євроатлантичний простір. Зауважимо, що для більшості праць характерна україноцентричність, автори значну увагу приділяли питанням розбудови національної державності, внутрішніх змін в євроатлантичному континуумі, натомість шляхи зближення України з НАТО мають порівняно незначне відображення. Зазначимо, що публікації згаданих фахівців заклали науково-методологічні основи для подальшого предметного дослідження проблеми.

До другої групи літератури із запропонованої теми відносимо праці авторів, предметом вивчення яких стало безпосередньо формування відносин України з НАТО, їх трансформація відповідно до сучасних викликів, а також впливу Північноатлантичного альянсу на забезпечення обороноздатності країни, зміцнення безпеки на Європейському континенті. Теоретичному і практичному осмисленню ролі альянсу в безпеково-оборонній сфері в умовах складної міжнародної та регіональної обстановки, дослідженню особливостей еволюції зовнішньої політики України в історичному контексті, у тому числі взаємодії з НАТО присвячено розвідки О.Черноусенка¹⁷, Т.Боецького¹⁸, О.Зуйка¹⁹, С.Джерджа²⁰, Л.Полякова²¹, А.Кудряченка²², М.Кордона²³, І.Долгова²⁴, І.Тодорова²⁵ тощо. Із досліджень проблем євроатлантичного напрямку зовнішньої політики України та вступу її до НАТО варто виокремити колективні праці за редакцією Г.Перепелиці²⁶, О.Соскіна²⁷ та О.Власюка²⁸. У цих студіях виявлено й фахово проаналізовано процес еволюції НАТО, інституційних структур альянсу, євроатлантичного спрямування зовнішньополітичного курсу України та організаційних аспектів співробітництва з блоком у сучасних умовах. Численні виклики й ризики, що постають перед Україною на її шляху до членства в НАТО, розглянуто в монографіях

¹⁷ Черноусенко О. Партнерство Україна – НАТО: еволюція розвитку // Політика і час. – 2003. – №10. – С.18–27.

¹⁸ Боецький Т. Доцільність вступу до НАТО // Економічний часопис-XXI. – Вип.9/10. – К., 2006. – С.8–9.

¹⁹ Зуйко О. Основні пріоритети євроатлантичної інтеграції України // Там само. – С.10–11.

²⁰ Джердж С. Безпідставність міфів щодо НАТО та шляхи їх подолання в контексті європейського договору // Там само. – Вип.1/2. – К., 2006. – С.38–39.

²¹ Поляков Л. Україна – НАТО: 10 років співробітництва в ім'я безпеки та миру // Вісник України. – 2007. – №7. – С.6–9.

²² Кудряченко А. Євроатлантичний поступ України та її відносини з Росією // Україна дипломатична. – Вип.10. – К., 2009. – С.772–786.

²³ Кордон М.В. Європейська та євроатлантична інтеграція України. 2-ге вид. – К., 2010. – 172 с.

²⁴ Долгов І.О. Еволюція партнерства (Україна – НАТО) // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – Вип.19. – К., 2012. – С.30–39.

²⁵ Тодоров І. Історичні, геополітичні та політико-правові засади співробітництва України і НАТО // Ї: Незалежний культурологічний часопис. – Вип.77. – Л., 2014. – С.84–108.

²⁶ Україна на шляху до НАТО: через радикальні реформи до набуття членства / За заг. ред. Г.М.Перепелиці. – К., 2002. – 400 с.

²⁷ Партнерство заради безпеки: досвід країн НАТО та українська перспектива / За заг. ред. О.І.Соскіна. – К., 2007. – 336 с.; Вступ до НАТО – стратегічний вибір України / За заг. ред. О.І.Соскіна. – К., 2008. – 192 с.

²⁸ Україна – НАТО: сучасний стан відносин та перспектива розвитку / За заг. ред. О.С.Власюка. – К., 2008. – 352 с.

О.Дергачова, В.Корендовича, С.Мітряєвої, Г.Муляра і В.Мунтіяна²⁹ та С.Джерджа³⁰. Зразком розгляду досліджуваної теми в історіософському вимірі стала праця Є.Марчука³¹.

Україна має тривалу, із початку 1990-х рр., історію відносин з Організацією Північноатлантичного договору. Значущість їх із часом не тільки не послаблюється, а навпаки, зростає. Доречним буде виявити етапи взаємодії. Вони пройшли історичний шлях від найпростіших форм до поглибленої євроатлантичної інтеграції:

– перший етап, 1991–1997 рр. – підготовчо-початковий, що полягав у розбудові нормативно-правових та інституційних осередків, здійсненні візитів і проведенні консультацій щодо визначення теоретико-концептуальних основ, програмних завдань євроатлантичної складової зовнішньополітичної діяльності України;

– другий етап, 1998–2000 рр. – продовження політичного діалогу обох сторін, пошук нових форм та шляхів співпраці України з НАТО в межах Ради євроатлантичного партнерства відповідно до плану дій на 1998–2000 рр., який було ухвалено задля дієвішого партнерства на основі пропозицій альянсу, передбачуваних заходів зовнішніх зв'язків, розроблених у результаті різноманітних навчальних курсів, семінарів, конференцій, робочих зустрічей, експертних засідань тощо за визначеними галузями й напрямками;

– третій етап, 2001–2004 рр. – змінна інтенсивність політичних контактів, прагматичність наповнення конкретним змістом у рамках Хартії про особливе партнерство між Україною й альянсом, динаміка за висхідним шляхом до середини 2004 р., коли поступ до НАТО було згорнуто;

– четвертий етап, 2004–2009 рр. – українсько-натовські відносини після «Помаранчевої революції» та за часів президентства В.Ющенка набули якісно нового формату, значної активізації, посилення і прискорення інтеграції України з альянсом, особливо в межах індивідуальної участі у програмі «Партнерство заради миру», радах північноатлантичного співробітництва та євроатлантичного партнерства й інтенсифікованого політичного діалогу з питань набуття членства в НАТО, започаткованого комісією Україна – НАТО у Вільнюсі 21 квітня 2005 р.;

– п'ятий етап, 2010–2019 рр. – послаблення політичного діалогу України з альянсом за часів президентства В.Януковича і значне поживлення після обрання 2014 р. президентом України П.Порошенка. Пріоритетними національними інтересами у сфері зовнішньополітичної діяльності дедалі більше ставали творення та поглиблення відносин України й НАТО, посилення співпраці у сфері оборони відповідно до натовських стандартів, здійснення заходів із підтримки України у протистоянні агресії та «гібридній війні» з боку Росії.

Зауважимо, що хронологічно означені періоди окреслено схематично, адже історико-політичні події трансформації відносин Україна – НАТО

²⁹ Дергачов О.П., Корендович В.С., Мітряєва С.І., Муляр Г.М., Мунтіян В.І. Україна на шляху до НАТО: через радикальні реформи до набуття членства. – К., 2004. – 407 с.

³⁰ Джердж С.Ф. Україна – НАТО: співробітництво заради безпеки. – К., 2007. – 96 с.

³¹ Марчук Є. На шляху до НАТО. – К.; Париж; Дакар, 2016. – 608 с.

впродовж окресленого часу виступають пізніше або раніше на кілька років. Власне, перебіг внутрішньо- та зовнішньополітичних процесів у 1991–2019 рр. визначив основні засади створення авторської концепції періодизації відносин між Україною й НАТО.

Більшість вітчизняних дослідників вважають, що перші спроби євроатлантичних прагнень України було означено вже в Декларації про державний суверенітет, в якій визначався курс (тоді ще УРСР) на безпосередню «участь України в загальноєвропейському процесі та європейських структурах»³². Відтак євроатлантичний вектор було законодавчо закріплено в постанові Верховної Ради «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 р. – програмному документі, де сформульовано основні завдання щодо інтеграції в міжнародні організації, зокрема членства у системі колективної безпеки, формування якої активізувалося після закінчення «холодної війни»³³.

Історія налагодження політичних контактів між Україною й НАТО почалася восени 1991 р., а у січні наступного року представник нашої країни взяв участь у засіданні робочої групи високого рівня Ради північноатлантичного співробітництва, 22–23 лютого 1992 р. відбувся перший візит генерального секретаря НАТО М.Вернера до Києва та відтоді розпочався активний діалог України з альянсом. 8 липня 1992 р. з візитом до штаб-квартири блоку прибув президент України Л.Кравчук. 16 листопада того року українську столицю відвідав головнокомандувач збройних сил альянсу в Європі генерал Дж.Шалікашвілі, а 1993 р. штаб-квартиру НАТО – міністр закордонних справ України А.Зленко. Знаковою подією стало відкриття у вересні 1992 р. посольства України у Брюсселі, що було сполучною ланкою у відносинах між нашою державою та альянсом. Поглибленню взаємодії між Україною й НАТО сприяло приєднання нашої держави 10 березня 1992 р. до Ради північноатлантичного співробітництва. У 1997 р. Україна стала співзасновницею й учасницею її наступниці – Ради євроатлантичного партнерства, яка на сьогодні об'єднує держави-члени НАТО та країни-партнери. У травні 1992 р. Україна набула статусу асоційованого члена в Парламентській асамблеї НАТО, де була представлена постійною делегацією Верховної Ради. Активізація дій України на початковому етапі співпраці з альянсом поглиблювала відносини, що схвально сприймали обидві сторони. Здійснено десятки візитів, які визначали політико-правові засади взаємодії, програмні завдання державної політики щодо співпраці з НАТО в конкретних військових та цивільних сферах, вироблення принципів, суть яких полягала у визнанні територіальної цілісності й недоторканності кордонів, підтримці демократичного шляху України.

Постійну трансформацію відносин України й НАТО було значною мірою зумовлено виникненням нових викликів безпеці та потребою адекватної

³² Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради України. 1990. – №31. – С.429.

³³ Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» // Там само. – 1993. – №37. – С.379.

відповіді. З огляду на це, на думку авторів, варто виокремити період 1994–1997 рр. 8 лютого 1994 р. Україна підписала рамковий документ програми «Партнерство заради миру», а 25 травня до штаб-квартири НАТО передано презентаційний документ із приводу участі в ній, де висловлювалася готовність до співпраці в конкретних військових і цивільних сферах, визначалася низка пріоритетних напрямів³⁴. У березні 1994 р. розпочалися безпосередні перемовини України з альянсом за формулою «16+1» (кількість на той час країн-членів НАТО та Україна). Їх тематика доповнювала й розвивала принципи відносин Києва та Брюсселя, визначені під час візиту Л.Кравчука до штаб-квартири НАТО, суть яких полягала у визнанні політичної цілісності й недоторканності кордонів України, а також її без'ядерного статусу. Із 1994 р. Україну залучено до започаткованого «Процесу планування та оцінки сил» для надання їй можливостей підготовки збройних сил для спільних дій із членами НАТО, а також участі в обміні інформацією з питань оборонного та бюджетного планування³⁵. У червні 1995 р. альянс і МЗС України обмінялися відповідними листами, в яких визначено завдання першої індивідуальної програми партнерства між Києвом та Брюсселем, запланованої на 1996–1998 рр. Спільна заява обох сторін від 14 вересня 1995 р., офіційно затверджена на спеціальному засіданні Північноатлантичної ради, фактично поглиблювала відносини та створила основи для проведення 20 березня 1997 р. офіційних двосторонніх консультацій щодо формалізації особливого партнерства між Україною й альянсом³⁶. Надалі співпраця утверджувалася на взаємовигідних засадах, причому наша країна брала участь у миротворчих операціях та врегулюванні кризових ситуацій під проводом НАТО. Було зреалізовано низку важливих ініціатив і програм. Так, у січні – березні 1996 р. ухвалено спільний документ «Реалізація розширення та поглиблення відносин між Україною й НАТО», а 3 квітня того року проведено перше засідання Політичного комітету альянсу та України з питань вироблення архітектури загальноєвропейської безпеки й безпеки України, збереження миру в регіоні, а також розвитку співпраці з НАТО. 10 грудня 1996 р. більшість пропозицій Києва щодо розширення відносин Україна – НАТО було відображено у завершальному комюніке засідання Північноатлантичної ради на рівні міністрів закордонних справ, а також підтверджено створення Інформаційного центру альянсу в Україні³⁷.

Із 1997 р. відносини набули якісно нового рівня. Логічним етапом стало підписання в Мадриді 9 липня 1997 р. Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору³⁸, яка досі залишається базовим документом, що визначає пріоритети українсько-

³⁴ Тодоров І. Історичні, геополітичні та політико-правові засади співробітництва України і НАТО. – С.87–88.

³⁵ Україна – НАТО: Хронологія відносин [Електронний ресурс]: <http://ukraine-nato.mfa.gov.ua>

³⁶ Бурдяк В., Мороз І. Перспективи співробітництва «Україна – НАТО» і роль у цьому польського фактора [Електронний ресурс]: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2008_3_17

³⁷ Україна – НАТО: Хронологія відносин [Електронний ресурс]: <http://ukraine-nato.mfa.gov.ua>

³⁸ Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору [Електронний ресурс]: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_002

натовських відносин. У документі прописано головні зобов'язання сторін на найвищому рівні щодо розвитку особливого й ефективного партнерства та співпраці, які вможливлуватимуть забезпечення більшої стабільності, спільних демократичних цінностей у Центральній-Східній Європі, а також він став законодавчим підґрунтям для консультацій між НАТО й Україною в континуумі євроатлантичної безпеки та запобігання конфліктів, урегулювання криз, підтримки миру, гуманітарних операцій³⁹. Хартія затвердила принципи й інструменти зміцнення взаємодії України з НАТО, визначила тематику консультацій та напрями співробітництва. Зокрема задля успішного розвитку відносин між Україною й альянсом та розв'язання завдань хартії було створено комісію Україна – НАТО, у межах якої почали працювати спільні робочі групи з питань військової реформи, озброєнь, економічної безпеки, планування на випадок надзвичайних ситуацій, питань науки й захисту довкілля. На думку І.Тодорова, «цей консультативний механізм [...] і був одним із головних досягнень хартії, а також і всієї співпраці між Україною і НАТО. Він надавав теоретичну можливість Україні консультиватися з НАТО одразу під час загострення зовнішньої загрози у будь-який момент, коли Україна відчує таку небезпеку»⁴⁰. Згадана комісія повинна була збиратися не менше двох разів на рік для взаємного контролю за виконанням Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО. Час підтвердив, що комісія Україна – НАТО виявилася дієвим органом.

Важливим актом у справі розвитку відносин між Україною та НАТО стало відкриття 7 травня 1997 р. українського представництва в альянсі, а того ж року в Києві – Центру інформації та документації Північноатлантичного договору, котрий сприяв інформуванню громадськості про діяльність альянсу й переваги, які дає співробітництво, організував проведення досліджень, фінансував здійснення проєктів, поширював документи та публікації щодо практичних переваг співпраці між НАТО та Україною⁴¹. Підкреслимо, що наша країна стала першою на пострадянському просторі, де відкрився подібний заклад. Наприкінці 1997 р. було ухвалено меморандум про взаєморозуміння щодо планування за надзвичайних ситуацій цивільного характеру та готовності до катастроф, прийнято робочий план імплементації Хартії про особливе партнерство на 1998 р., тим самим визначивши вектор руху реалізації державної політики у сфері планування й координації на випадок надзвичайних ситуацій та діяльності спільних органів.

Дедалі виразнішою тенденцією у відносинах, що впливала на їх видозміну, стало розширення альянсу на схід, у результаті чого Україна опинилася у своєрідному геополітичному стані: на західних кордонах – нові учасники альянсу, а на східних – члени Організації договору про колективну безпеку, що виводило Україну в особливий об'єкт новітньої системи міжнародних відносин, у ключову країну для європейської безпеки. Посилювалися

³⁹ Там само.

⁴⁰ Тодоров І. Історичні, геополітичні та політико-правові засади співробітництва України і НАТО. – С. 89.

⁴¹ Допомога НАТО Україні: Стислий огляд. – К., 2018. – С. 2.

діалог, пошуки нових форм і тенденцій співпраці Україна – НАТО в рамках Ради євроатлантичного партнерства й хартії відповідно до плану дій на 1998–2000 рр., вироблялися проекти зміцнення партнерства на основі пропозицій альянсу. Обопільні відносини посилювалися. Так, згідно з індивідуальною програмою партнерства між Україною та НАТО, було залучено представників українських збройних сил до участі в 1998–2000 рр. у 369 заходах, у тому числі 38 військових навчань у рамках програми «Партнерство заради миру», «Щит миру», «Сі-Бриз», «Козацький степ-2000» та ін.⁴²

Новий етап у відносинах між Україною й НАТО розпочався з утворенням 1998 р. спільної робочої групи з питань оборонної реформи та відкриття у квітні наступного року в Києві Офісу зв'язку НАТО в Україні, діяльність якого спрямували на тісніше налагодження контактів і співпраці українських державних установ, міністерств та відомств із відповідними структурами альянсу. Офіс сприяв реформуванню оборонної галузі в Україні та її участі у програмі «Партнерство заради миру»⁴³. Для модернізації двосторонніх угод з альянсом в Україні було прийнято кілька винятково важливих законодавчих актів. Так, наприкінці 1998 р. президент України Л.Кучма затвердив державну програму співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору на період до 2001 р.⁴⁴; 23 квітня 1999 р. український парламент ухвалив постанову «Щодо відносин України і Організації Північноатлантичного договору (НАТО)». В обох документах зазначалося, що стратегічною метою нашої країни є повномасштабна інтеграція до європейських та євроатлантичних структур і повноправна участь у системі загальноєвропейської безпеки⁴⁵.

Активізувалися взаємні робочі та офіційні візити. Так, 25–28 червня 1998 р. в Україні перебувала делегація альянсу на чолі з помічником генерального секретаря НАТО з політичних питань К.-П.Кляйбером; 29–30 червня того ж року відбувся перший візит експертів спільної робочої групи з питань військової реформи до Києва, а 8–9 липня 1998 р. на запрошення Л.Кучми з нагоди першої річниці підписання хартії в Україну з офіційним візитом прибув генсек НАТО Х.Солана. 24 квітня 1999 р. в рамках саміту глав держав та урядів альянсу у Вашингтоні президент України взяв участь у першому засіданні комісії Україна – НАТО на найвищому рівні й т. д. Подібні візити офіційних осіб безумовно надавали потужні імпульси партнерству.

Процесу відносин України із НАТО впродовж 2001–2004 рр. були притаманні змінна інтенсивність політичного діалогу, посилення його прагматичності й наповнення реальним змістом, динаміка поглиблення, на думку авторів, аж до другої половини 2004 р., коли успішні кроки до членства в альянсі було припинено (тоді євроатлантичний курс України вилучили з Воєнної доктрини). Нагадаємо, що то було літо 2004 р., а вже восени країна

⁴² Участь Збройних сил України у програмі «Партнерство заради миру» // *І.* – Вип.77. – С.72–73.

⁴³ Допомога НАТО Україні: Стислий огляд. – С.2.

⁴⁴ Державна програма співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) на період до 2001 р. Затверджено Указом Президента України від 4 листопада 1998 р. №1209/98 [Електронний ресурс]: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209/98>

⁴⁵ Там само.

переживала перший Майдан⁴⁶. При цьому зазначимо, що наша держава після проголошення незалежності перебувала в перманентному реформуванні та була практично приречена на кореляцію свого зовнішньополітичного курсу. Але й за таких умов рух до НАТО не припинявся. Підтвердженням цього стали знакові події 2000 р., коли до Києва вперше прибули з офіційним візитом члени Політичної комісії альянсу на чолі з генеральним секретарем Дж.Робертсоном – для вироблення нової концепції співдії на перспективу, зміцнення безпеки на євроатлантичному просторі та співпраці щодо проведення миротворчих операцій на Балканах⁴⁷. У цьому зв'язку згадаємо 16-те засідання комісії Україна – НАТО, яке відбулося в Києві на рівні послів, що було першим подібним заходом в Україні та першим засіданням Північноатлантичної ради НАТО за межами блоку. Комісія визнала стратегічний характер обопільних відносин та ухвалила послідовні зусилля щодо їх поглиблення⁴⁸. Було розроблено проміжну формулу відносин, що передбачала внутрішні трансформації відповідно вже до вимог членства в альянсі⁴⁹.

Далі відбувалися радикальні зміни в євроатлантичному векторі України, які змінилися від простої співпраці з НАТО до узаконення курсу на вступ у майбутньому. Особливо змістовним співробітництвом було, коли відповідну державну комісію очолював секретар Ради національної безпеки та оборони України Є.Марчук. Незважаючи на ускладнення зовнішньополітичної ситуації навколо нашої держави, відносини України з НАТО набули динамічного характеру. Інтенсифікації співпраці посприяло утворення поряд із Державною радою з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Національного центру євроатлантичної інтеграції, основним завданням якого стали координація й контроль за діяльністю міністерств та відомств, місцевих органів влади щодо співробітництва з альянсом⁵⁰. Уперше на офіційному рівні намір України приєднатися до НАТО було зафіксовано у стратегії, схваленій РНБО 23 травня 2002 р.⁵¹ Прийняття політичного рішення щодо набуття в майбутньому повноцінного членства стало переломним етапом у відносинах і новим кроком на фоні трансформації НАТО з військово-політичної організації в політично-військову, глобалізації міжнародного середовища безпеки після 11 вересня 2001 р., реалізації стратегії розширення альянсу на схід⁵². Нашій державі знадобилося одинадцять років, щоб остаточно визначити євроатлантичний вектор найбільшим пріоритетом і покласти край ваганням, невизначеності, поставити складні, але конкретні завдання перед органами влади щодо вступу в майбутньому України до НАТО.

Визначними віхами в розвитку відносин з альянсом стало ухвалення на

⁴⁶ Торба В. Хто саботує рух до НАТО? // День. – 2016. – №19/20. – С.5.

⁴⁷ Україна – НАТО: Хронологія відносин. – С.5.

⁴⁸ Там само.

⁴⁹ Макар Ю., Гдичинський Б., Макар В., Попик С., Ротар Н. Україна в міжнародних організаціях. – Чернівці, 2009. – С.798.

⁵⁰ Марчук Є.К. На шляху до НАТО. – С.109.

⁵¹ Макар Ю., Гдичинський Б., Макар В., Попик С., Ротар Н. Україна в міжнародних організаціях. – С.798.

⁵² Марчук Є.К. На шляху до НАТО. – С.109.

засіданні комісії Україна – НАТО на найвищому рівні 22 листопада 2002 р. в рамках Празького саміту НАТО плану дій Україна – НАТО та річного цільового плану на 2003 р., де визначено пріоритетні напрями й державні завдання подальшої співпраці. Тим самим було започатковано новий, вищий режим відносин, погоджений обома сторонами не просто план співпраці, а пріоритетну програму внутрішньої трансформації нашої країни до стандартів НАТО, і не тільки у військовій справі, а й реформування судової та правоохоронної систем, економіки, свободи слова, прав людини тощо. Указом президента було запроваджено систему державних координаторів співпраці з альянсом на рівні заступників міністра, виникли нові громадські організації, які підтримують євроатлантичний курс.

Прагнення нашої країни щодо інтеграції у структури альянсу підтвердив закон «Про основи національної безпеки України» від 19 травня 2003 р.⁵³ Конкретніше мету України щодо вступу до НАТО викладено в новій редакції Военної доктрини України, схваленої РНБО і введеної у дію указом президента 15 червня 2004 р. У документі акцентувалося: «Зміцнення довіри між державами, послідовне зниження загрози використання військової сили, проведення політики євроатлантичної інтеграції, кінцевою метою якої є вступ до НАТО як основи загальноєвропейської безпеки [...], пов'язане з цим глибоке реформування оборонної сфери держави відповідно до європейських стандартів належать до найважливіших критеріїв як зовнішньої, так і внутрішньої політики»⁵⁴. Зазначимо, що відтоді, як 23 травня 2002 р. Україна вперше офіційно заявила про вступ до альянсу, Київ, незважаючи на перешкоди, упевнено йшов в євроатлантичному напрямі. Уже на той час країна наблизилася до підписання плану дій щодо членства. Проте черговий Стамбульський саміт НАТО (28–29 червня 2004 р.) з огляду на критичне ставлення до внутрішньополітичних процесів в Україні жодних кардинальних змін у відносини не вніс, не ухваливши рішення щодо приєднання до офіційних програм підготовки й набуття членства в альянсі. До того ж під тиском Російської Федерації президент України Л.Кучма після Стамбульського саміту НАТО зробив розворот на 180 градусів від альянсу, вилучивши з Военної доктрини тезу про вступ країни до Організації Північноатлантичного договору⁵⁵. Знадобляться роки для того, щоб Україна знову розпочала роботу стосовно повноправного членства в НАТО.

Після «Помаранчевої революції» та президентства В.Ющенка відносини між Україною й НАТО набули якісно нового рівня. Новообраний керівник держави та уряд підтвердили євроатлантичний курс, особливо участь у межах індивідуальної програми у заходах «Партнерства заради миру» та інтенсифікованого політичного діалогу з питань членства України в НАТО, започаткованого на засіданні комісії Україна – НАТО у Вільнюсі 21 квітня 2005 р. Уже у червні того року В.Ющенко під час візиту до Києва

⁵³ Закон України «Про основи національної безпеки України» // Урядовий кур'єр. – 2003. – №14. – С.1–3.

⁵⁴ Военна доктрина України // Народна армія. – 2004. – №116. – С.3.

⁵⁵ *Капсамун І., Руденко А., Торба В.* 276 // День. – 2017. – №97/98. – С.4.

генсекретаря НАТО Я. де Гооп Схеффера передав йому початковий дискусійний документ, в якому підтверджено набуття членства в НАТО кінцевою метою співпраці, викладено позицію щодо реформування всіх сфер суспільного життя країни для досягнення високих стандартів Організації Північноатлантичного договору⁵⁶. Зауважимо, що на шляху до членства в альянсі країна проходить певні етапи, послідовність яких визначено 1999 р. на Вашингтонському саміті НАТО. Зокрема план дій щодо членства є обов'язковою вимогою підготовки на цьому шляху, а набуттю плану передують інтенсифікований діалог із питань членства. Практичне обговорення аспектів приєднання відбулося під час візиту в Київ делегації Північноатлантичної ради НАТО на чолі з Я. де Гооп Схеффером 18–20 жовтня 2005 р.⁵⁷ У рамках відвідин у МЗС було проведено засідання комісії Україна – НАТО за участі послів МЗС України та вперше в історії відносин нашої країни з альянсом – спільний саміт Північноатлантичної та РНБО під головуванням президента України. Тут було погоджено програму інтенсифікації євроатлантичної інтеграції, висловлено підтримку реформ з орієнтацією на вступ. Виокремимо указ президента України від 27 грудня 2005 р., за яким набуло чинності рішення РНБО від 25 листопада «Про невідкладні заходи дальшого розвитку відносин України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО)»⁵⁸. Цим документом В.Ющенко підтвердив незворотність одержання членства України в НАТО, доручивши уряду створити Міжвідомчу комісію з підготовки до вступу й наділивши її широкими повноваженнями стосовно утворення робочих груп з окремих напрямів співробітництва з альянсом на чолі з відповідними координаторами в усіх сферах. У континуумі відносин Україна – НАТО В.Ющенко підписав укази №215/2006 («Про національну систему координації співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору») та №295/2006 («Про затвердження цільового плану Україна – НАТО в рамках плану дій Україна – НАТО»), в яких визначено пріоритети подальшої співпраці та прискорення динаміки політичного діалогу і практичного співробітництва в галузі безпеки та оборони, а також в економічній сфері, науці й охороні довкілля в рамках Ради євроатлантичного партнерства⁵⁹.

У 2006–2008 рр. альянс оголосив політику «відчинених дверей» стосовно вступу України, акцентуючи увагу на поглибленні співпраці, боротьбі з тероризмом та збереженні миру і стабільності разом із силами реагування НАТО. 15 січня 2008 р. було подано офіційну заявку щодо можливості приєднання України до плану дій із членства в НАТО («лист трьох» – президента, прем'єр-міністра й голови Верховної Ради України)⁶⁰. На Бухарестському саміті 2008 р. глави держав та урядів держав-членів Північноатлантичної ради НАТО ухвалили декларацію, в якій Україну (та Грузію) запевнили

⁵⁶ Макар Ю., Гдичинський Б., Макар В., Попик С., Ротар Н. Україна в міжнародних організаціях. – С.799.

⁵⁷ Україна – НАТО: Хронологія подій. – С.7.

⁵⁸ Там само. – С.9.

⁵⁹ Там само.

⁶⁰ Галик В.М. Україна в Європі і світі. – К., 2013. – С.174.

в майбутньому набутті членства в альянсі⁶¹. У ході ювілейного саміту у Страсбурзі та Келі було підтверджено намір НАТО продовжувати політику «відчинених дверей» та рішення Бухарестського саміту стосовно України⁶². У Брюсселі 21 серпня 2009 р. підписано декларацію про доповнення Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО, що й досі залишається головним документом, в якому відображено зміни у взаєминах із часу ухвалення хартії 1997 р., зокрема у світлі Бухарестського саміту про майбутнє членство України в альянсі та практичні заходи щодо наближення до цієї мети⁶³. Декларація, відобразивши певні зміни й досвід співпраці в останні роки, закріпила за комісією Україна – НАТО вирішальну роль у відносинах, у розвитку історичного процесу, визначеного на самітах у Бухаресті та Страсбурзі й Келі⁶⁴. Значною подією у відносинах України з НАТО стало ухвалення рішення Північноатлантичної ради альянсу від 4 грудня 2009 р., яким було оприлюднено реалізацію Україною першої річної національної програми на 2009 р. із питань підготовки до членства. Цим документом визначалися проблеми й перспективи подальшої співпраці, а також підтверджувалося зобов'язання союзників щодо майбутнього вступу України до НАТО та їх готовність сприяти здійсненню в нашій державі реформ, її демократичного розвитку⁶⁵.

Трансформації відносин України з НАТО впродовж 2010–2019 рр., на думку авторів, міцно пов'язані з перебігом подій у внутрішньополітичному житті. Перемігши в 2010 р. на антинаатовській риториці президент В.Янукович розпустив Міжвідомчу комісію з питань підготовки України до вступу в НАТО, ліквідував Національний центр із питань євроатлантичної інтеграції, а у законі України «Про основні напрями внутрішньої і зовнішньої політики» було визначено позаблоковий статус, тим самим знято законодавчі засади щодо членства в альянсі⁶⁶. Проте й за цих умов співробітництво України з НАТО тривало, хоча політичний діалог значно послабився. Згадаємо, що у квітні 2010 р. з робочим візитом до Києва прибув заступник генерального секретаря НАТО з політичних питань і безпекової політики Д.Бренгельманн, а 23 вересня того року відбулася перша зустріч президента України з генсеком А.Расмуссеном, який, своєю чергою, 24 лютого 2011 р. на запрошення В.Януковича завітав з офіційним візитом до Києва. Під час перемовин було роз'яснено пріоритети керівництва України у внутрішній і зовнішній політиці й засвідчено спільну готовність продовжувати контакти, зокрема в рамках комісії Україна – НАТО, практичну взаємодію щодо виконання домовленостей у проведенні реформ в галузі оборони й інших

⁶¹ Бухарестський саміт НАТО завершився [Електронний ресурс]: <https://maidan.org.ua/arch/arch2008/1207231649.html>

⁶² Україна – НАТО: Хронологія подій. – С.9.

⁶³ Декларація про доповнення до Хартії про особливе партнерство України і НАТО [Електронний ресурс]: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_021

⁶⁴ Там само.

⁶⁵ Україна – НАТО: Хронологія подій. – С.11.

⁶⁶ Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» // Голос України. – 2010. – 20 липня.

сферах. Під час зустрічі з А.Расмуссеном В.Янукович зазначив, що Україна співпрацюватиме в межах річних національних програм, у межах комісії Україна – НАТО та спільних робочих груп. Із метою подальшого розвитку співпраці 19 квітня 2011 р. було підписано президентський указ «Про затвердження річної національної програми співробітництва Україна – НАТО на 2012 р.», згідно з яким передбачалася співпраця з альянсом у напрямі підтримання безпеки і стабільності в регіоні, визначалися пріоритети щодо оптимальних механізмів у координації зусиль, котрі становлять спільний інтерес⁶⁷.

Відносини України з НАТО набули нових масштабів і темпів після подій Євромайдану та обрання президентом України П.Порошенка. Уже у грудні 2014 р. Верховна Рада України підтримала законопроект про відмову від позаблокового статусу⁶⁸. Відтоді співпраця значно активізувалася й набула нових форм. З огляду на російську агресію, постійну ескалацію небезпеки Україна посилила консультації і співпрацю, наповнила програму співробітництва в галузі безпекової та оборонної реформ реальним практичним змістом. Починаючи з 2014 р. в нашій країні здійснювали достатньо послідовну і змістовну співпрацю з альянсом на взаємовигідних умовах. Україна брала активну участь у миротворчих операціях та місіях під егідою НАТО. Важливим системним документом розвитку співробітництва та дієвим інструментом здійснення реформ у всіх сферах залишалися річні національні програми співпраці. Їх реалізація наближала Україну до стандартів альянсу, сприяла нарощуванню системної взаємодії з урахуванням усіх можливостей НАТО та держав-членів заради зміцнення обороноздатності країни і протидії російській експансії⁶⁹. У рамках виконання річної національної програми впродовж 2014–2019 рр. експерти альянсу провели серію практичних консультацій на підтримку України, зростання її статусу як європейської держави, що використовує всі можливості для зміцнення безпеки і стабільності в Євроатлантичному регіоні. Пріоритетними національними інтересами в міжнародній діяльності України дедалі більше ставали модернізація та неухильна трансформація відносин нашої країни з НАТО в бік стратегічного партнерства на основі подальшої реалізації Хартії про особливе партнерство та декларації про її доповнення і практичної діяльності комісії Україна – НАТО щодо поглиблення відносин у сфері безпеки та оборони держави відповідно до натовських стандартів, здійснення заходів із підтримки нашої країни у протистоянні агресії з боку Російської Федерації.

У червні 2017 р. Верховна Рада України ухвалила закон, яким знову відновила один із наріжних каменів зовнішньої й безпекової політики, зробивши вступ країни до НАТО стратегічним зовнішньополітичним пріоритетом, а 7 лютого 2019 р. набуття членства в альянсі було закріплено в

⁶⁷ Україна – НАТО: Хронологія подій. – С.17.

⁶⁸ Україна відмовилася від позаблокового статусу [Електронний ресурс]: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/12/23/7052990/>

⁶⁹ Україна – НАТО: Хронологія подій. – С.17.

Конституції України. Власне, російська агресія проти України призвела до безальтернативності щодо вступу до альянсу. Потреба членства в Організації Північноатлантичного договору є незаперечним імперативом новітньої історії України. Візит Північноатлантичної ради НАТО, представників усіх держав-членів альянсу та Північної Македонії, яка незабаром може стати 30-м членом організації, до Києва 30–31 жовтня 2019 р. на чолі з генеральним секретарем Є.Столтенбергом, його виступ на засіданні Верховної Ради стали потужним сигналом підтримки України, свідченням того, що НАТО залишається й залишатиметься на стороні нашої країни, надалі підтримуватиме суверенітет і територіальну цілісність України⁷⁰. Окрім політичної підтримки, альянс надаватиме практичну допомогу⁷¹. Такі заходи є частиною комплексного пакета допомоги і сприятимуть реальним змінам через десять трастових фондів країн-членів НАТО⁷². У 2020 р. в нашій країні розпочнеться новий цикл оборонного й безпекового планування, очікуються подальші кроки для імплементації закону «Про національну безпеку України»⁷³. У травні поточного року Україна вперше в історії прийматиме весняну сесію Парламентської асамблеї НАТО⁷⁴. 5 лютого цього року Кабінет Міністрів України ухвалив річну національну програму інтеграції в НАТО. Без сумніву, 2020-й рік принесе нові виклики й можливості – для України та НАТО. Альянс так само, як і Україна, засвоїв уроки історії співпраці в тому, що мир, безпеку можуть гарантувати наше особливе партнерство, спільне відстоювання демократичних цінностей, дії однодумців, які співпрацюватимуть разом, об'єднані солідарністю та дружбою. Така філософія є основою місії Організації Північноатлантичного договору впродовж понад 70-річної історії її існування.

Таким чином, відносини України з НАТО вже мають власну історію, їх трансформація відбувається відповідно до викликів і запитів становлення сучасної системи міжнародного облаштування та вироблення механізмів їх постійної модернізації з урахуванням внутрішньо- та зовнішньополітичних умов. Відносини НАТО з Україною пройшли довгий і непростий шлях у рамках програм «Партнерство заради миру», рад північноатлантичного співробітництва та євроатлантичного партнерства, Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО, що стало важливою й органічною складовою новітньої архітектури загальноєвропейської безпеки та стабільності. Нині співробітництво нашої держави з НАТО є ширшим, різноплановим, активним, набуває більш практичних та ефективних ознак у політичній, військовій, військово-технічній, інших сферах. Особливого значення взаємодія з Північноатлантичним альянсом набуває в контексті російсько-українського воєнного конфлікту й, відповідно, посилення підтримки з боку НАТО безпекових спроможностей України. Партнерство довело свою об'єктивну

⁷⁰ Вінніков А. Нові виклики й можливості // Тиждень: Український випуск. – 2020. – С.138.

⁷¹ Там само.

⁷² Там само.

⁷³ Там само.

⁷⁴ Там само. – С.138–139.

обґрунтованість та історичну перспективу, сформувалося в багатопланову програму практичного співробітництва. Характерним для нього є процес структурного оформлення, створення нормативно-правової бази й активізації політичного діалогу в політичній і військовій сферах. Усе це сприятиме зміцненню національної безпеки, реформуванню збройних сил за стандартами НАТО, демократичному розвитку України. Приєднання нашої країни до альянсу є проблемою історичного вибору між європейською та євразійською цивілізаціями. Воно виглядає безальтернативним в умовах сучасної міжнародної та регіональної безпекової ситуації і знаменуватиме новий історичний етап у динамічному розвитку відносин Україна – НАТО в інтересах національної безпеки і стабільності на євроатлантичному просторі. Продовження дослідження відносин між Україною й НАТО в новітніх історичних умовах стане науковою базою сприяння розкриття потенціалу національних інтересів і забезпечення досягнення стратегії України щодо вступу в альянс.

REFERENCES

1. Aleksiiyevets, L., Pryidun, S. (2012). Ukraina v systemi mizhnarodnykh vidnosyn: deiyaki osoblyvosti i problemy (1991–2011). *Ukraina – Yevropa – Svit: Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Seria: Istorია, mizhnarodni vidnosyny, 10*, 179–183. [in Ukrainian].
2. Aleksiiyevets, M., Seko, Ya. (2016). Zovnishnia polityka Ukrainy: vid bahatovektornosti do bezalternatyvnosti. *Ukraina – Yevropa – Svit: Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Seria: Istorია, mizhnarodni vidnosyny, 17: 25-ii richnytsi Nezalezhnosti Ukrainy prysviacheno*, 34–49. [in Ukrainian].
3. Boietskyi, T. (2006). Dotsilnist vstupu Ukrainy do NATO. *Ekonomichnyi chasopys – XXI, 9/10*, 8–9. [in Ukrainian].
4. Burdiak, V., Moroz, I. (2008). *Perspektyvy spivrobotnytstva «Ukraina – NATO» i rol u tsomu polskoho faktora*. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2008_3_17. [in Ukrainian].
5. Chekalenko, L. (2011). *Zovnishnia polityka Ukrainy*. Kyiv: Kondor. [in Ukrainian].
6. Chernousenko, O. (2003). Partnerstvo Ukraina – NATO: evoliutsia rozvytku. *Polityka i chas, 10*, 18–27. [in Ukrainian].
7. Derhachov, O., Korendovych, V., Mitryayeva, S., Mulyar, H., Muntian, V. (2004). *Ukraina na shlyakhu do NATO: cherez radykalni reformy do nabuttya chlenstva*. Kyiv: Stylos. [in Ukrainian].
8. Dolhov, I. (2012). Evolyutsiya partnerstva (Ukraina – NATO). *Naukovyi visnyk Diplomatychnoyi akademiyi Ukrainu, 19*, 30–39. [in Ukrainian].
9. Dzherdzh, S. (2006). Bezpidstavnist mifiv shchodo NATO ta shliakhy yikh podolannia v konteksti yevropeiskoho dosvidu. *Ekonomichnyi chasopys – XX, 1/2*, 38–39. [in Ukrainian].
10. Dzherdzh, S. (2007). *Ukraina – NATO: spivrobotnytstvo zarady bezpeky*. Kyiv. [in Ukrainian].
11. Haidukov, L. (2001). *Mizhnarodni vidnosyny ta zovnishnya polityka (1980–2000 rr.)*. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].
12. Halchynskyi, A. (2002). *Ukraina – na perekhresti heopolitychnykh interesiv*. K.: Znannia Ukrainy. [in Ukrainian].
13. Halyk, V. (2013). *Ukraina v Yevropi i sviti*. Kyiv: Znannya. [in Ukrainian].

14. Horbulin, V. (1997). Natsionalna bezpeka Ukrainy ta mizhnarodna bezpeka. *Politychna dumka*, 1, 76–88. [in Ukrainian].
15. Ivchenko, O. (1997). *Ukraina v systemi mizhnarodnykh vidnosyn: istorychna retrospektyva ta suchasnyi stan*. Kyiv. [in Ukrainian].
16. Kordon, M. (2010). *Yevropeiska ta yevroatlantychna intehratsiya Ukrainy*. Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury. [in Ukrainian].
17. Kovalyova, O. (2003). *Stratehiyi yevrointehratsiyi: yak realizuvaty yevropeyskyi vybir Ukrainy*. Kyiv. [in Ukrainian].
18. Kudriachenko, A. (2009). Yevroatlantychnyi postup Ukrainy ta yii vidnosyny z Rosiieiu. *Ukraina dyplomatychna: Naukovyi shchorichnyk*, 10, 772–786. [in Ukrainian].
19. Marchuk, Ye. (2016). *Na shliakhu do NATO*. Kyiv; Paryzh; Dakar. [in Ukrainian].
20. Makar, Yu. (2008). Zovnishnya polityka Ukrainy: namiry ta realiyi. *Ukraina – Yevropa – Svit: Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Seria: Istorია, mizhnarodni vidnosyny*, 1, 189–198. [in Ukrainian].
21. Makar, Yu., Hdychynskiy, B., Makar, V., Popyk, S., Rotar, N. (2009). *Ukraina v mizhnarodnykh orhanizatsiyakh*. Chernivtsi: Prut. [in Ukrainian].
22. Martynov, A. (2015). Vidnosyny Yevrosoiuzu i NATO: istorychni uroky. *Ukraina – Yevropa – Svit: Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Seria: Istorია, mizhnarodni vidnosyny*, 17, 191–201. [in Ukrainian].
23. Perepelytsia, H. (2002). *Ukraina na shliakhu do NATO: cherez radykalni reformy do nabuttia chlenstva*. Kyiv: Stylos. [in Ukrainian].
24. Perepelytsia, H. (2009). Ukraina i novi vyklyky u sferi bezpeky. *Ukraina dyplomatychna: Naukovyi shchorichnyk*, 10, 681–702. [in Ukrainian].
25. Poliakov, L. (2007). Ukraina – NATO 10 rokiv spivrobitnytstva v imia bezpeky ta myru. *Viysko Ukrainy*, 7, 6–9. [in Ukrainian].
26. Syvak, O. (2000). Formyvannya ta zdiysnennya zovnishnyoyi polityky Ukrainy (1990–1999 rr.). Dys. ... kand. polit. nauk. Kyiv. [in Ukrainian].
27. Soskin, O. (2007). *Partnerstvo zarady bezpeky: dosvid krain NATO ta ukrainska perspektyva?* Kyiv. [in Ukrainian].
28. Soskin, O. (2008). *Vstup do NATO – stratehichni vybir Ukrainy*. Kyiv. [in Ukrainian].
29. Shcherbak, Yu. (2003). *Ukraina: vyklyk i vybir: Perspektyvy Ukrainy v hlobalizovanomu sviti XXI st.* Kyiv: Dukh i litera. [in Ukrainian].
30. Todorov, I. (2006). *Ukraina na shliakhu do yevropeiskoi ta yevroatlantychnoi spilnoty*. Donetsk. [in Ukrainian].
31. Todorov, I. (2014). Istorychni, heopolitychni ta polityko-pravovi zasady spivrobitnytstva Ukrainy i NATO. *Yi: Nezalezhnyi kulturolohichni chasopys*, 77, 84–108. [in Ukrainian].
32. Vidnianskyi, S. (2011). Nezalezhna Ukraina: dvadtsiat rokiv mizh Yevropoiu ta Yevraziieiu. *Ukraina – Yevropa – Svit: Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats. Seria: Istorია, mizhnarodni vidnosyny*, 6/7, 24–38. [in Ukrainian].
33. Vinnikov, A. (2020). Novi vyklyky i mozhlyvosti. *Tyzhden*. [in Ukrainian].
34. Vlasiuk, O. (2008). *Ukraina – NATO: suchasnyi stan vidnosyn ta perspektyva rozvytku*. Kyiv: Foliant. [in Ukrainian].
35. Zlenko, A. (2001). *Zovnishnia polityka Ukrainy: vid romantyzmu do prahmatyzmu: vystupy. Promovy. Interviu. Statti*. Kyiv: Presa Ukrainy. [in Ukrainian].
36. Zuiko, O. (2006). Osnovni priorytety yevroatlantychnoi intehratsii Ukrainy. *Ekonomichni chasopys – XXI*, 9/10, 10–11. [in Ukrainian].

LESIA ALEKSIIEVETS

Doctor of Historical Sciences (Dr. Hab. in History), Professor,
 Professor of the Department of World History and Religious Studies,
 V.Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University
 (Ternopil, Ukraine), lmalex@tnpu.edu.ua
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0030-3314>

MYKOLA ALEKSIIEVETS

Doctor of Historical Sciences (Dr. Hab. in History), Professor,
 Professor of the Department of World History and Religious Studies,
 V.Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University
 (Ternopil, Ukraine), malexiyevets@tnpu.edu.ua
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6128-0438>

THE TRANSFORMATION OF UKRAINE – NATO RELATIONSHIPS IN 1991–2019: A HISTORICAL ASPECT

Abstract. *The purpose of the research is to study the transformational processes of relations between Ukraine and the North Atlantic Treaty Organization (NATO), the tendencies of complex transition from cooperation to strategic partnerships as well as the dynamics of the basic parameters of interaction and prospects in the context of the latest arrangement of the world order. The methodology of the paper is a set of scientific principles, general scientific and special historical methods as well as the interdisciplinary and complex approaches to the Ukraine – NATO relations historical discourse on the basis of holistic use of sources on this problem. The scientific novelty. For the first time in the Ukrainian historiography, the historical-and-political discourse of the relations of Ukraine – NATO in 1991–2019 as a component of the all-historical process of Euro-Atlantic integration have been violated and substantively covered, the author's periodization of their formation in modern conditions has been proposed, problems and perspectives have been defined. The Conclusions. The paper proves that Ukraine's current relations with NATO, based on the institutional and legal frameworks, have undergone a difficult and contradictory path of upward trajectory modernization within the Partnership for Peace Programme, the North Atlantic Cooperation Council (NACC) and the European-Atlantic Partnership Council (EAPC), and have reached a new level after the signing of the Charter on a Special Partnership between Ukraine and NATO, other cooperation forums, in which a considerable experience of the relations transformation to the Euro-Atlantic course legitimation in the Constitution of Ukraine has accumulated. The special partnership between Ukraine and NATO is an important part of the new architecture of the European security, plays a significant role in enhancing Ukraine's defence capability, reforming security due to the Alliance standards, implementing the democratic reforms, proving its viability, objective validity and historical perspective into a multifaceted complex of practical cooperation for the sake of peace and security in the Euro-Atlantic area.*

Keywords: *Ukraine, North Atlantic Treaty Organization, transformation, relations, historical discourse, Euro-Atlantic integration.*